

disponibles confirmen que, malgrat la introducció del català en el sistema educatiu, la població catalanòfona envelleix. En aquest aspecte, la dada més colpidora l'ha descoberta C. Palanca a partir de l'elaboració dels *Padrons 86*: al municipi d'Alzira constatem que el coneixement del català es manté estabilitzat en els distints grups d'edat, al voltant d'un 75 per cent; tanmateix cau en picat —només un 36,6 per cent— en el segment dels 10-14 anys cap avall. En l'interval, doncs, d'una dotzena d'anys, Alzira perd aproximadament el 40 per cent de competència activa catalanòfona.

c) Hi ha cinc zones claus del país (Castelló de la Plana, l'Horta, València, Alacant i Elx) on el procés de substitució lingüística és especialment alarmant. Cal, d'altra banda, no perdre de vista que aquestes zones no solament concentren més de les tres quartes parts de la població global valenciana, sinó que, a més, hi representen la pauta de la dinàmica econòmica, política i cultural; en definitiva, hi figuren com a model que marca el pas de la modernitat, amb tot el que això significa d'estímul a la imitació, també òbviament lingüística.

d) Dins el conjunt d'aquestes zones de major retracció del català constitueix un cas ben a part la comarca de l'Alacantí. A partir de l'estudi de J.F. Mira ja sabem que a la ciutat d'Alacant el «coneixement» del català se situava en el 40% entre els més grans de 55 anys i només en el 10% entre els adolescents de 8 a 15 anys. Ara, l'elaboració de les dades del Padró 86 ha fet que els autors de l'apartat *Sociolingüística* del suplement *Com* reconeguin: «El cas extrem és la comarca d'Alacant, on des de principi de segle s'ha engegat un ràpid procés de substitució lingüística. Segons dades del padró del 86, sols un 60% entén el català i un 26% el sap parlar» (*Mapes per a l'estudi de la llengua catalana*, núm. 6, 1989, pàg. 36).

e) El procés de retracció territorial discorre paral·lel amb el del refugi de la llengua catalana en closos progressivament més domèstics, en els quals, tanmateix, la presència del català ja és superada per la de l'espanyol. Ara, on aquesta llengua exerceix un predomini gairebé exclusiu és en l'àmbit dels intercanvis econòmics, un altre índex de modernització de la societat.

f) Completem el quadre sociolingüístic valencià amb una breu referència a l'acceptació de l'ús públic de l'idioma. La tolerància passiva del català, segons l'*Enquesta*, es redueix al 51%, alhora que un 93% de la població accepta que es parli en públic en espanyol. Aquella intolerància esdevé més greu perquè la meitat dels que toleren el català en públic consideren que aquest ús «no és dret constitucional sinó que és una falta d'educació».

Indicació final

Naturalment podem discutir si els paràmetres que acabo d'aportar són tècnicament acceptables per configurar el panorama sociolingüístic del País Valencià d'avui. I en cas afirmatiu, encara hi cabrien opcions ben distintes a l'hora d'avaluar les dades aportades. En aquest sentit, la societat catalana contemporània ja s'ha habituat a les curioses polèmiques entre *gratificadors* i *neguitosos* al voltant de la salut de la llengua. ¿A què pot ser deguda la insistència dels pessimistes en les seves denúncies? ¿A alguna mena de morbositat? Més aviat aquella insistència pot atribuir-se a la percepció que la llengua catalana sigui al llindar de l'estadi terminal de la pròpia existència. Una tal percepció, doncs, justifica qualsevol tipus de reacció desesperada i, per descomptat, posicions personals de revolta. Hi ha qui es revolta perquè potser només en la ruptura del sistema sociolingüístic establert hi hagi viabilitat per al català. Aquest és un dels interrogants que s'obren a

partir de la consideració atenta de dades com les que figuren ací. I que reclama uns altres espais en una altra oportunitat.

La situació i el futur de la llengua a les illes Balears

Gabriel Bibiloni

La situació del català a les illes Balears no és *substancialment* diferent de la de la resta de Catalunya (de Pirineus avall), la qual cosa no vol dir que no hi hagi diferències importants. Compartim (o millor copatim, que vol dir patim conjuntament) el mateix estat amb tots els seus referents culturals, la mateixa política lingüística estatal, hem viscut la mateixa allau immigratòria i, a diferents ritmes i amb vehicles distints, anem pel mateix camí i en la mateixa direcció. La diferència important però no substancial és que les classes dirigents de les tres comunitats autònomes no han tingut ni tenen el mateix comportament davant la llengua. Tenen, però, i això sí que és substancial, una cosa en comú: fins aquí no han volgut ni tan sols concebut mai una societat que funcioni normalment en català. Només han concebut aquest com a llengua complementària i com a tal llengua complementària uns n'han fet una major i més seriosa promoció, altres no tant, i altres s'han limitat a convertir-lo en banal símbol deco-

ratiu en l'onomàstica botiguera o en la propaganda institucional.

A les illes és un fet tradicional el distanciament entre els rectors de la societat i una avantguarda intel·lectual de plantejaments nacionals. Els avanços del català són sempre fruit de la pressió intel·lectual, no pas de l'acció dels governants, o han vingut de rebot. La declaració d'oficialitat del català que fa l'Estatut —teòrica— no havia estat gens desitjada pels notables locals: va venir per la Constitució. Basta mirar la misèria que envoltà les campanyes per l'oficialitat o la cooficialitat del català abans del 78. La consagració legal del nom de *català*, i la seva consegüent naturalització, que és un dels fets més positius d'aquesta conjuntura, i que vingué d'un pèl, va ser un fruit madur de la fermesa d'aquest sector intel·lectual. Els notables locals s'hi havien oposat sempre. La Llei de Normalització lingüística (1986) va ser tramitada i aprovada amb arrufament de nasos i perquè no hi havia més remei que fer-ho. El modest desplegament de l'ensenyament en català que ara hi ha és obra tenaç d'un sector del professorat, no pas de la Conselleria de Cultura ni del Ministeri d'Educació, que més aviat hi han posat traves. La recepció actual d'una àmplia oferta de televisió en català (TV3, Canal 33 i Canal 9) és deguda a la iniciativa i treball audaç d'una entitat privada, tot i que cal reconèixer que a posteriori el Govern Balear ajuda econòmicament al seu sosteniment.

Els notables locals —hotelers, constructors, especuladors, amos de diaris, etc.— i les forces de govern que representen els seus interessos no havien imaginat res de tot això i ara es limiten a veure l'espectacle amb una certa perplexitat d'infant babau. En tot cas és comprensible que la política lingüística oficial sigui la inhibició, el *laissez faire* —als pocs que volen *faire*—, la indefinició i l'ambigüitat. I que la lluita

per la llengua, com sempre ha estat, continuï fonamentalment en mans d'una minoria de ciutadans conscients.

Lluita que ha assolit victòries destacables com les apuntades més amunt: alguns aspectes positius del marc legal, el nom de la llengua, un poc d'escola en català, televisió, una major fluïdesa en les relacions amb la resta del país i alguna altra cosa. Tot això, no cal discutir-ho, ha portat un major prestigi per a la llengua i ha frenat d'alguna manera la desintegració de la comunitat lingüística catalana que ben segur s'hauria fet definitiva si la situació anterior hagués continuat vigent. Ara bé ¿signifiquen aquests guanys que s'ha pres un camí progressiu cap a la normalitat lingüística, o que la subordinació del català a l'espanyol ha experimentat una simple adaptació a una nova conjuntura on tots els mecanismes asseguruen el manteniment d'aquella subordinació? Les evidències apunten cap a la segona resposta. L'*statu quo* configurat estableix com a regla bàsica la coexistència d'una llengua imprescindible i lligada a una funcionalitat creixent —la que tots saben— i, d'altra banda, una llengua subsidiària, perfectament dispensable, i en gran mesura associada a una funció simbòlica. Mentre no es canviï això, que vol dir començar canviant l'article tercer de la constitució espanyola, no hi ha res que ens faci pensar que la promoció del català a certs àmbits d'ús públic hagi de significar una pressió real sobre els actuals unilingües perquè abandonin el seu unilingüisme impertèrrit ni sobre els actuals catalanoparlants perquè rectifiquin de forma decisiva els seus hàbits lingüístics en favor de la normalització del català.

El plantejament que serveix de base en tot cas a la magra actuació institucional recolza en el principi de la transformació a partir del canvi individual. És allò del *cosa de*

tots o feina de tots i depèn de vos- *tè*. És a dir que, després de crear les condicions —perquè les han creades ells— perquè l'ús normal del català sigui inviable apellen a *tots* perquè *tots* resolguin el que ells no saben o no volen resoldre. És, però, d'una ingenuïtat patètica pensar que *tots* usaran més el català quan el context en fa una llengua de funcionalitat decreixent.

I mentrestant la societat balear fa la seva via: per una banda augmenta espectacularment el nombre d'unilingües hispanòfons, persones que van pel món sense dir ni una paraula de català perquè no en tenen la més mínima necessitat; i, per una altra banda, entre els catalanoparlants més joves s'estan produint uns canvis qualitius, com la naturalització de l'espanyol o una agilitat extraordinària en el pas d'una llengua a l'altra, fets completament insòlits en comparació amb èpoques anteriors.

Algunes dades procedents de dues enquestes sociolingüístiques fetes a Mallorca recentment: els unilingües hispanoparlants passen del 25 per cent entre els majors de divuit anys al 50 per cent, més o menys, entre els menors d'aquesta edat. I, curiosament, mentre que entre els primers la gran majoria afirma que no sap parlar català, entre els segons això només ocorre amb una tercera part. És una mostra clara de la nova situació: la major presència del català en alguns àmbits públics fa que augmenti la competència de la gent, però no motiva que en creixi l'ús, ans al contrari.

Els canvis en les normes d'ús també són alarmants: pel que fa als joves menors de divuit anys, la meitat dels catalanoparlants manifesten que s'adrecen normalment als desconeguts en espanyol. Aquest és, a més, un fet fàcilment observable a la ciutat de Palma, entre joves i adults. I és un magnífic indicador del procés.

A partir de tots aquests fets no hi

ha dubte que a les illes podem estar davant la imminència d'una transformació dràstica, i no precisament en el sentit que voldríem. Dir-ho clarament suposa arriscar-se a ser acusat de catastrofista, apocalíptic i desmobilitzador. Però els qui estem convençuts que l'únic camí que pot portar cap a la normalització lingüística no és la predicació de la bona conducta sinó la transformació radical del context i de les regles del joc, i que cal una gran mobilització per a aquesta transformació, creiem que dir-ho clarament és com a mínim una obligació ètica.

Accions normalitzadores de base

Blanca Serra

En una política de normalització lingüística hi ha dues menes d'accions normalitzadores de base, que són complementàries: en primer lloc, hi ha accions orientades a crear infraestructures per al desplegament social de la llengua nacional; són accions que contribueixen a construir la nació. Si repassem els últims trenta anys en trobarem exemples clars, com el moviment del

«Català a l'escola», la Nova Cançó, la creació de mitjans de comunicació («Avui», «Punt Diari», «El Temps»; «Ràdio 4», «Ràdio Arrels», de Catalunya Nord, «Catalunya Ràdio»; TV3, Canal 9, etc.).

En segon lloc hi ha accions sorgides del que s'entén per societat civil, com són la normalització de la retolació dels carrers, de la propaganda, la retolació i l'etiquetatge comercial, la lleialtat lingüística individual i col·lectiva posada de manifest en el bilingüisme passiu; en definitiva, l'ús de la llengua en tota circumstància.

Quan ambdós tipus d'acció normalitzadora de base coincideixen es crea un moviment social capaç de capgirar positivament el procés de normalització. En els vint-i-cinc anys d'ESCOLA CATALANA, per exemple, es combinen la individualitat (de la gent que l'ha fet possible), la col·lectivitat (organitzada en una entitat, Òmnium Cultural), i el sector sobre el qual s'incideix (el projecte d'escola catalana, vital per a la infraestructura nacional). Aquesta combinació converteix l'existència d'ESCOLA CATALANA en el tipus d'acció normalitzadora imprescindible. La implantació de TV3 a les Illes i al País Valencià (Ajuntaments, entitats culturals) també té aquestes característiques.

De tota manera, les dues menes d'acció no van forçosament unides: és evident que es pot decidir, per exemple, la retolació dels carrers d'un municipi al marge que l'ajuntament ho tingui assumit, o es pot decidir la creació d'una xarxa comunicativa encara que el consumidor no sembli preparat per assumir aquesta oferta. De fet, en normalització lingüística l'oferta fa augmentar la demanda. L'oferta genera-

litzada en règim d'obligatorietat del català a l'ensenyament primari i mitjà s'ha demostrat una opció normalitzadora correcta, malgrat que algunes forces polítiques haurien preferit d'implantar la voluntarietat. En canvi, una macrodecisió com l'actual model de bilingüisme, basat en la discriminació envers la comunitat catalana, s'està demostrant incapaç d'augmentar el procés de normalització, i si, en canvi, d'accelerar l'espanyolització. Es tracta d'un model desacreditat, que caldrà anul·lar i substituir per un altre d'igualitari.

Igualment equivocat s'ha demostrat plantejar una expansió de la comprensió prèvia a qualsevol consideració sobre l'ús, en lloc de plantejar els dos fets com paral·lels i complementaris. Així hem arribat a «la paradoxa del català: augmenta la comprensió i disminueix l'ús, sobretot entre el jovent», com remarca Ernest Sabater al III Congrés de Sociologia (Donosti, setembre de 1989).

També s'ha optat per invertir en televisió abans que en una xarxa de normalització lingüística destinada a l'escola i al jovent, potenciant la formació de mestres, els mitjans tècnics, el suport extraescolar, les activitats interactives, la formació sociolingüística...

Aquestes reflexions sobre accions normalitzadores de base, i sobre encerts i errors que s'han comès, em porten a dir que una política lingüística substitutòria de la que ha fracassat hauria de restablir el concepte de normalització (definitivament separat de la bilingüització de la societat catalana) tal com va quedar definit a la UCE 1989 dins les IV Diades de Models de Política Lingüística: la normalització és un vast moviment social de protagonisme col·lectiu pel qual una llengua en situació de minorització esdevé -ho vulguin o no les lleis- d'ús normal, útil i necessària per a tot (per a l'escola, la major part dels mitjans de